

Kehittämisestä käytäntöön

**– tekoja aikuisopiskelijan
oppimisen edistämiseksi**

Leena Koivumäki & Tuija Strandén-Mahlamäki

HELSINGIN AMMATTIKORKEAKOULU STADIAN JULKAISUJA

SARJA D: ARTIKKELIT 5

Leena Koivumäki &
Tuija Strandén-Mahlamäki

KEHITTÄMISESTÄ KÄYTÄNTÖÖN
– tekoja aikuisopiskelijan oppimisen edistämiseksi

Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja
Sarja D: Artikkelit 5
2007

©2007 Tekijät

Julkaisu on tekijänoikeussäädösten alainen. Teosta voi lukea ja tulostaa henkilökohtaista käyttöä varten. Käyttö kaupallisiin tarkoituksiin on kielletty.

Julkaisija   Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia
                              www.stadia.fi/palvelut/julkaisutoiminta
                              julkaisutoiminta@stadia.fi

ISBN   978-952-5158-48-9
ISSN   1796-0754

Sisällys

Kohti yhdessä oppimista	4
Pedagogisen toimintamallin kehittäminen erikoistumisopintoihin.....	5
Opinnoille luotiin yhteiset tavoitteet ja rakenne	5
Pedagogiikka syntyi hyvistä käytännöistä.....	6
Arviointi otettiin osaksi oppimisprosessia	8
Toimintamallin soveltaminen opettamisen ja ohjaamisen erikoistumisopintoihin.....	10
Opintojen perusta	10
Ennakkotehtävä auttoi orientoitumaan opintoihin	12
Opintojen aloitus sitoutti asiaan ja ihmisiin	13
Etä- ja lähijaksoilla opittiin yhdessä ja yksin	15
Opintojen lopetusvaihe kokosi opitun	18
Kohti dialogista opettajuutta	20
Lähteet	21

Kohti yhdessä oppimista

Miten tukea aikuisopiskelijan asiantuntijuuden kehittymistä? Onko innostava yhdessäoppiminen mahdollista? Voiko aikuisopiskelijan oppiminen hyödyttää laajemminkin työelämää?

Muun muassa nämä kysymykset ohjasivat opettajia, kun Stadian sosiaali- ja terveystieteiden laitoksella lähdettiin kehittämään ammatillisia erikoistumisopintoja aikuisopiskelijoita ja heidän työyhteisöjään hyödyttäväksi kokonaisuuksiksi. Yhteinen kehittäminen koottiin opintoja ja niiden toteuttamista kuvaavaksi toimintamalliksi, jota on onnistuneesti sovellettu muun muassa *Opettamisen ja ohjaamisen* erikoistumisopinnoissa.

Erikoistumisopintojen kehittämistyön tuloksena syntynyt pedagoginen toimintamalli on muodostunut välineeksi, joka antaa opintojen ohjaamiselle raamit mutta samalla väljyyden tehdä opiskelijaryhmän edellyttämiä ratkaisuja. Eri oppimisenäkemyksien joustava yhdistäminen antaa tilaa erilaisille ja eri kokemuksen omaaville oppijoille.

Toiminnan näkyväksi tekeminen mallin avulla on myös auttanut meitä opettajina tunnistamaan, kuinka tärkeää on opintojen onnistunut aloitus. Se tietää yleensä hyvää myös opintojen jatkolle. Pedagoginen toimintamalli toisaalta pakottaa, toisaalta antaa luvan viipyä opintojen aloitusvaiheessa ja korostaa sitä merkittävänä osana oppimisprosessia. Alku luo pohjan turvalliselle, motivoivalle ja yhteisölliselle oppimisilmapiirille.

Orientoivat tehtävät houkuttelevat opiskelijoiden arkikäsitteet, kokemukset ja osaamisen esiin. Syventävät case-tehtävät yhdistävät teoriaa käytäntöön. Jakamisfoorumeilla luodaan yhteistä ymmärrystä ja ohjataan oppimista tavoitteiden suuntaan. Moniäänisyys ja vuorokuuntelu antavat tilaa erilaisille näkemyksille. Opettajina olemme huomanneet, että hyvien vastausten sijaan on usein hedelmällisempää tehdä hyviä kysymyksiä. Tässä mielessä opettajien merkitys oppimistilanteiden luoja ja ajattelutilan antajina korostuu. Systemaattinen palautteen kerääminen mahdollistaa opetuksen ja opetusjärjestelyjen jatkuvan parantamisen: opetus ja arviointi kulkevat käsi kädessä.

Pedagogisessa toimintamallissa myös opintojen lopetusvaihe on tärkeä osa opintoja. Silloin pohditaan ja arvioidaan yhdessä opiskelijoiden kanssa oppimistavoitteiden saavuttamista ja asiantuntijuuden kehittymistä. Opiskelijat kiteyttävät oppimansa ja saavat näin opintonsa mallikkaasti päätökseen. Tältä pohjalta on hyvä jatkaa työelämäyhteistyötä.

Pedagogisen toimintamallin kehittäminen erikoistumisopintoihin

Stadian sosiaali- ja terveystieteiden osastolla on toteutettu erikoistumisopintoja vuodesta 2000. Opintojen toteuttamiseen liittyvät pedagogiset käytännöt ovat vuosien varrella synnyttäneet runsaasti keskustelua erikoistumisopintojen opettajien keskuudessa. Usein keskustelimme siitä, miten saamme työssä käyvien aikuisten kokemukset opiskelijaryhmän käyttöön ja miten mahdollistamme yksilön oppimisen heterogeenisissa ryhmissä. Pohdimme myös sitä, miten turvaamme oppimisprosessin jatkuvuuden ja osaamisen uusiutumisen vuoden pituisten opintojen aikana. Opettajina koimme oppivamme toisiltamme jakamalla kokemuksia, onnistumisia ja epäonnistumisia sekä ryhmävastaavien kokouksissa että opettajien yhteisissä pedagogisissa iltapäivissä.

Näiden keskustelujen pohjalta lähdimme kehittämään erikoistumisopintoja. Nostimme yhteiseksi kehittämishaasteeksi ryhmän sitoutumista edistävien toiminnallisten menetelmien oppimisen. Kokoonnuimme oppimaan toiminnallisesti omien opettajien ohjauksessa useana lukukautena. Tämän jälkeen pohdimme muun muassa oppimistehtävien merkitystä ja muotoa, opiskelijoiden kokemusten jakamista sekä tasapainoilua tehtävien ja luentojen välillä. Lisäksi jaoimme kokemuksia siitä, kuinka erikoistumisopintoihin liittyvä kehittäminen voidaan suunnata työelämää palvelevaksi, projektimaiseksi työskentelyksi. Verkko-opetukseen perehtyneet opettajat rohkaisivat lisäämään verkon käyttöä ja toivat esille verkko-opetuksen etuja aikuiskoulutuksessa. Vuodesta 2000 lähtien aikuiskoulutuksen yliopettaja ohjasi erikoistumisopintojen kehittämistä sosiaali- ja terveystieteiden osastolla.

Opinnoille luotiin yhteiset tavoitteet ja rakenne

Stadian sosiaali- ja terveystieteiden osastolla toteutettiin 2000–2003 yli 20 erikoistumisopinnot, joista kymmenen toteutui monialaisina opintoina. Muissa paneuduttiin jonkin erityisosaamisen syventämiseen. Teimme opetussuunnitelmat ja niiden toteutukset asiantuntemuksen perusteella muodostetuissa pienryhmissä yhteistyössä työelämän kanssa.

Kolmen vuoden työskentelyn jälkeen opetussuunnitelmat yhtenäistettiin. Suunnitelmat analysoitiin ja käsitystä erikoistumisopintojen yhteiskunnallisesta tehtävästä ja ohjeistuksista tarkennettiin. Tältä pohjalta opetussuunnitelmien rakenne yhtenäistettiin ja kaikille erikoistu-

misopinnoille määriteltiin yhtenäiset yksilölliset, yhteisölliset ja kehittävät tavoitteet.

30 opintopisteen opetussuunnitelma sai seuraavan rakenteen:

- Orientoivat opinnot 3 op
- Valinnaiset opinnot 3 op
- Ydinopinnot 12 op
- Kehittämistyö 12 op

Orientoivissa opinnoissa opiskelija laatii henkilökohtaisen oppimissuunnitelman ja rakentaa opintojen aikana osaamistaan kuvaavan portfolion. Valinnaisten opintojen ja kehittämistyön kautta opiskelija henkilökohtaistaa opinnot, harjaantuu työelämässä ja halutessaan osallistuu ammattikorkeakoulun kansainvälisiin projekteihin. Ydinopintoihin sisältyvät opintokohtaiset keskeiset sisällöt, joita opiskelija voi hyödyntää myös kehittämistyössään. Kehittämistyö vaiheistettiin koko opintojen ajan eteneväksi prosessiksi:

- Työelämän kehittämistarpeen tunnistaminen ja analysointi 4 op
- Kehittämistyön toteutus ja testaaminen työelämässä 4 op
- Kehittämistyön arviointi ja julkistaminen 4 op

Kehittämistyön ohjeistusta verrattiin ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyön ohjeistukseen. Arvioinnissa päätettiin käyttää tutkintoon johtavan koulutuksen opinnäytetyön kriteerejä mutta niin, että työelämäläheisyys korostuu. Kehittämistyö suositellaan kirjoitettavaksi artikkelin muotoon.

Pedagogiikka syntyi hyvistä käytännöistä

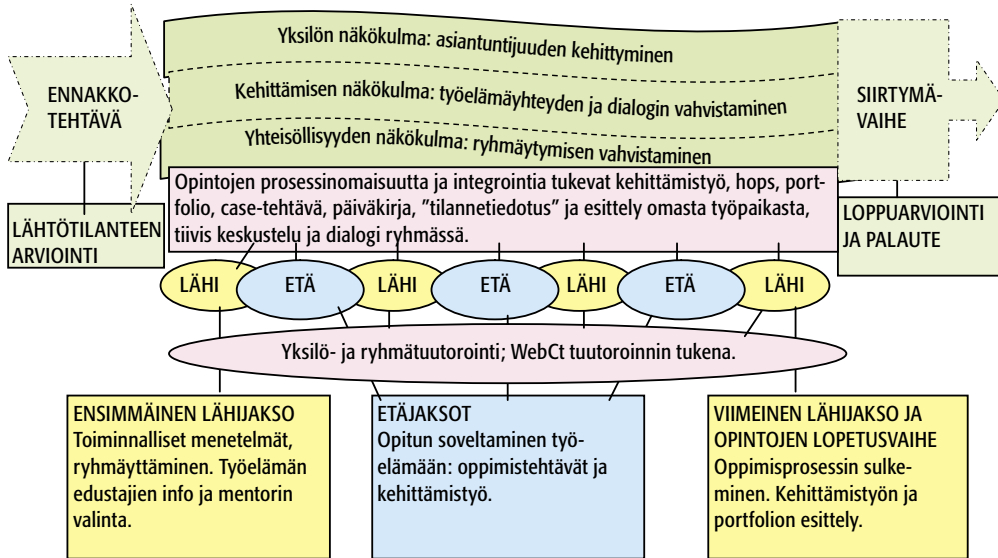
Erikoistumisopinnojen opettajilta kerättiin tietoa hyväksi koetuista pedagogista käytänteistä vapaamuotoisella kyselyllä. Opettajia pyydettiin kuvaamaan onnistuneita ratkaisuja opintojen eri vaiheista, hyväksi koettuja oppimistehtäviä sekä palautteenkeruun tapoja opintojen aikana ja niiden päätyttyä.

Vastauksissaan opettajat kuvasivat opiskelijan yksilöllistä ja yhteisöllistä kehittymistä tukevia ratkaisuja. Lisäksi he toivat esille käytäntöjä, joilla he saivat opiskelijat kyseenalaistamaan olemassa olevia toimintatapoja ja työyhteisöt mukaan kehittämistyön tuottamiseen.

Hyvien käytäntöjen kerääminen toi esille sen, miten työssä käyvän aikuisen kokemukset saadaan ryhmän käyttöön, miten yksilöllisten

ja yhteisöllisten prosessien kautta luodaan uutta ymmärrystä ja miten todellista uusiutumista saadaan aikaan opintojen kuluessa. Hyviksi käytännöiksi nousivat opettajien kuvausten perusteella muun muassa opintojen aloitusta, oppimisprosessin jatkuvuutta ja kokemusten jakamista edistävät keinot.

Hyvät käytännöt kiteytettiin pedagogiseen toimintamalliin.

Kuvio 1. Erikoistumisopinon pedagoginen toimintamalli (Hyppöstä, Koivumäkeä & Konkolaa 2004 mukaellen).

Pedagoginen toimintamalli antaa raamit erikoistumisopinon toteutukselle. Opinnit käynnistyvät ennakotehtävällä ja päättyvät kehittämistyön ja portfolioon esittelyyn. Kokemukset, teoria ja käytäntö yhdistetään orientoivilla ja syventävillä tehtävillä, jotka turvaavat oppimisen lähi- ja etäjaksojen aikana.

Hyvistä käytännöistä kehitetty toimintamalli perustuu usean oppimisenäkemyksen yhdistelmään. Siinä kuvattua toimintaa voi luonnehtia projektimaiseksi (Vesterinen 2001, Von Kotze–Cooper 2000): opinnot toteutuvat pääsääntöisesti vuodessa, ja niillä on selkeä aloitus ja lopetus. Opiskelun etenemistä ei voi ennakoida, koska jokainen ryhmän opiskelija vaikuttaa kokemuksellaan sekä olemisen ja opiskelun tavallaan oppimisprosessin etenemiseen. Yhdessä tekeminen, hyvä ilmapiiri ja uudet oivallukset edistävät oppimista ja motivoivat opiskelijaa saattamaan opinnot mallikkaaseen päätökseen (ks. Dewey 1933, Jackson 2002).

Projektimaisessa opiskelussa työkokemusta omaava aikuisopiskelija on tiedon rakentaja ja tilanteenmukainen yhdistäjä (ks. Miettinen 2000). Siinä hyödynnetään oppimiselle suotuisat verkostot ja aidot oppimisympäristöt (ks. Murto 2000). Tämä antaa mahdollisuuden erilaisien kokemusten reflektointiin, jäsentämiseen ja soveltamiseen uusissa tilanteissa (ks. Kolb 1984). Ongelmien ratkaisemiseksi aikuisopiskelija etsii tarvittavat tiedot (ks. Boud–Feletti 1999) ja soveltaa oppimaansa etäjaksojen aikana sekä työssä että työn ulkopuolella (ks. Järvinen–Koivisto–Poikela 2000). Jatkuva reflektoinnin foorumi ja yhteys työelämään mahdollistavat tutkivan oppimisen (ks. Hakkarainen–Lonka–Lipponen 2004) sekä merkitysrakenteiden uudistumisen (ks. Mezirow 1995) ja uusien käytäntöjen siirtymisen työelämään.

Projektimainen opiskelu vaatii opettajatiimiltä perehtymistä ja kiinnostusta hyödyntää opiskelijaryhmän osaaminen ja erilaisten työskentely-ympäristöjen mahdollistama oppiminen.

Arviointi otettiin osaksi oppimisprosessia

Pedagogisen toimintamallin kehittämisen jälkeen haasteeksi nousi yhtenäisen arviointimenettelyn luominen keväällä 2005. Arvioinnin lähtökohdiksi otettiin ammattikorkeakoulumme ja verkossa nähtävissä olevat korkeakouluopetuksen arviointilomakkeet, opintoja määrittävä ammattikorkeakoululaki ja -asetus sekä opetusministeriön ja korkeakoulujen erikoistumisopintolautakunnan suositukset. Tavoitteena oli luoda erikoistumisopinnoille yhteinen arviointimenettely ja sähköinen arviointilomake sekä saattaa arviointi yhteensopivaksi erikoistumisopinnojen opetussuunnitelman ja pedagogisen toimintamallin kanssa.

Projektimuotoisessa opiskelussa arvioinnilla on merkittävä tehtävä. Arviointi tarjoaa välineitä oppimisprosessin seuraamiseen, ymmärtämiseen, ohjaamiseen ja dokumentoimiseen. Arvioinnilla myös edistetään oppimista. Kysymys on lähinnä toiminnasta kerätyn palautetiedon oppivasta hyödyntämisestä. (Seppänen–Järvelä 2003.)

Arvioinnin kriittisiksi ajankohdiksi nostettiin opintojen aloitus, lähijaksot ja lopetus. Opettajat arvioivat opiskelijoiden lähtötason ennen opintojen aloitusta opiskelijoille lähetettävän tehtävän avulla. Sen perusteella voidaan ennakoida opiskelijaryhmän ohjaustarpeita. Lähijaksojen päätteeksi kerätyllä vapaamuotoisella palautteella saadaan käsitys oppimisprosessin kulusta, jotta voidaan tehdä välittömästi tarvittavia muutoksia. Sähköisen lomakekyselyn avulla puolestaan arvioidaan tavoitteiden toteutumista opintojen puolivälissä ja lopussa.

Erikoistumisopintojen tavoitteiden mukaisesti nostettiin sähköiseen kyselylomakkeeseen arvioitaviksi kohteiksi yksilöllisen, yhteisöllisen ja kehittymisen näkökulmat. Näiden lisäksi yhdeksi arvioitavaksi kohteeksi otettiin opetusjärjestelyt. (Koivumäki–Lautala 2005.)

Lomakearviointia suunniteltaessa oppimista tarkasteltiin useasta näkökulmasta: kokemuksellisen, yhteisöllisen, toiminnallisen, ongelmalähtöisen, uudistavan ja konstruktivisen oppimisen yhdistelmänä (ks. Koivumäki 2003). Lisäksi uudistavaan oppimiseen liittyvää kokemusta, oppimista ja muutosta arvioitiin ajattelun ja havainnoinnin näkökulmasta. Oppimiskulttuuria tarkasteltiin ilmapiirin, jatkuvuuden, toiminnallisuuden ja tutkimuksellisuuden näkökulmasta. Kaikista neljästä osa-alueesta (yksilön, yhteisön ja kehittymisen näkökulma sekä opetusjärjestelyt) tehtiin sähköiseen arviointilomakkeeseen kuusi kysymystä.

Opiskelijoiden vertaisarviointi toteutuu oppimistehtävien ja kehittämistyön yhteisöllisessä käsittelyssä ja oivallusten jakamisessa. Itsearviointi tulee näkyväksi portfolion kautta. Työelämästä palautteen antajana toimivat joko esimies tai kehittämistyöhön sitoutunut työtoveri, mentori tai molemmat.

Korkeakoulujen erikoistumisopintolautakunta on suorittamansa arvioinnin perusteella hyväksynyt tähän mennessä viidet Stadian erikoistumisopinnot korkeakoulututkintojen järjestelmästä annetun asetuksen (464/1998) 14 §:ssä tarkoitettuun erikoistumisopintojen rekisteriin. Näistä ainakin *Solu- ja molekyylibiologian*, *Päiväkirurgisen hoitotyön* sekä *Opettamisen ja ohjaamisen* erikoistumisopinnoissa on sovellettu tässä esitettyä pedagogista toimintamallia. Sen myötä erikoistumisopinnot ovat saaneet sekä myönteistä että kehittävää palautetta.

Toimintamallin soveltaminen opettamisen ja ohjaamisen erikoistumisopintoihin

Opintojen perusta

Opettamisen ja ohjaamisen erikoistumisopinnot (30 opintopistettä) on toteutettu Stadian sosiaali- ja terveystieteiden kaksikielisen pedagogista toimintamallia soveltaen. Ensimmäinen kerran ne toteutettiin lukuvuonna 2004–2005 ja mukana oli 19 opiskelijaa. Toisen kerran opinnot toteutettiin vuonna 2006, jolloin niihin osallistui 15 opiskelijaa. Opintojen perustan muodostivat moniammatillinen opiskelijaryhmä, opintojen työelämäläheisyys sekä opettajien työskentely vastuuopettajaparina, jolla turvattiin oppimisprosessin jatkuvuus.

Moniammatillisuudesta voimaa

Opettamisen ja ohjaamisen erikoistumisopinnot on tarkoitettu sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisille ja muille ohjaustehtävissä työskenteleville, jotka haluavat kehittää ohjaustaitojaan asiakastyössä. Suurin osa opiskelijoista on ollut koulutukseltaan sairaan- tai terveydenhoitajia. Lisäksi opiskelijoina on ollut suuhygienistejä, fysioterapeutteja, sosionomeja, lastentarhanopettajia, laboratorionhoitajia ja optikko.

Opiskelijoilla on ollut työkokemusta erilaisista ohjaustehtävistä kolmesta lähes 30 vuoteen. Kaikkien opiskelijoiden työtehtäviin on kuulunut asiakkaiden ohjausta. Suurin osa opiskelijoista on ohjannut työssään myös oman alansa opiskelijoita ja toisia työntekijöitä. Koulutukselta opiskelijat odottivat lisää tietoa ja valmiuksia sekä yksilö- että ryhmäohjaukseen. Eräs opiskelija kuvasi opiskelijaryhmää opintojen alussa seuraavasti:

Nyt vaan istun ihmettelemässä, kuinka huoneessa tässä, on hiljaista voimaa ja ammattitaitoa parhaassa terässä. Ja kullakin runsaasti kokemusta elämässä, innolla kuitenkin ollaan edelleen lisää oppia etsimässä!

(Pitkänen 2006.)

Lähtökohtana työelämäläheisyys

Opintojen opetussuunnitelma tehtiin yhteistyössä työelämän asiantuntijoiden kanssa opetussuunnitelman yleisen rakenteen pohjalta. Opintojen tavoitteena on, että opiskelija oppii kriittisesti tarkastelemaan omia ohjaustaitojaan ja vahvistuu ohjausajattelussaan. Lisäksi opinnoissa on pyritty siihen, että opiskelija syventää ja laajentaa aikaisemmissa opinnoissa ja työelämässä saamiaan ohjausvalmiuksiaan sekä omaksuu dialogisen työskentelytavan.

Opintojen sisältö valittiin siten, että se kohdistuu työelämässä tunnistettuihin osaamistarpeisiin ja täydentää alan perustutkintojen sisältöjä. Opintoihin kuuluu orientoivia opintoja, joihin sisältyy mm. opiskelijan oman oppimissuunnitelman laatiminen yleisen opetussuunnitelman pohjalta. Lisäksi jakso pitää sisällään orientoitumisen verkko-oppimiseen sekä portfolio työskentelyn. Ydinopintojen sisältöinä ovat asiakas ohjauksen lähtökohtana, asiakkaan oppiminen ohjauksen haasteena, työntekijä asiakkaan oppimisen tukijana sekä dialoginen työskentelytapa ohjauksessa. Lisäksi opinnot sisältävät oman oppimissuunnitelman mukaisia valinnaisia opintoja ja työelämäläheisen kehittämistyön.

Työskentelyä vastuuopettajaparina

Olemme toimineet vastuuopettajaparina *Opettamisen ja ohjaamisen* erikoistumisopinnojen molemmissa toteutuksissa. Parityöskentelyn onnistumiselle on ollut tärkeää, että olimme molemmat valmiit sitoutumaan pedagogisen toimintamallin soveltamiseen opintojen toteuttamisessa. Jaamme yhteisen käsityksen siitä, miten oppimisprosessi ja opetustilanteet tulee rakentaa, jotta todellinen oppiminen olisi mahdollista. Tehtävänä on ollut luoda oppimiseen kannustava ilmapiiri, jossa opiskelijat voivat kokea olevansa tasavertaisia.

Opintojen punaisena lankana on ollut opiskelijan perehtyminen dialogiin teoriassa (esim. Aarnio 1999, Isaacs 2001, Mönkkönen 2002, Seikkula–Arnkil 2005) ja dialogitaitojen harjoittelu sekä lähiopetuksessa että etäjaksojen aikana työyhteisössä ja verkko-opiskeluna. Opetusjärjestelyillä on mahdollistettu opiskelijaryhmän tiivis keskustelu ja vuorovaikutus. Myös vastuuopettajilta tämä on edellyttänyt halua toimia dialogisesti opiskelijaryhmässä ja opettajaparina. Oman alan tietoperustan hallinnan lisäksi opettajan on täytynyt kyetä kyseenalaistamaan näkemyksiään ja kehittämään niitä yhdessä opiskelijoiden kanssa. (Ks. myös Mönkkönen 2002.)

Yksi keskeinen tehtävämme vastuuopettajina oli oppimisprosessin jatkuvuuden turvaaminen. Tämän vuoksi ainakin toinen meistä opetti jokaisessa opintojaksossa ja oli mukana suunnittelemassa lähiopetuspäivien sisältöjä ja menetelmällisiä ratkaisuja yhdessä muiden opettajien kanssa. Näin tietoa siitä, mitä opiskelijat olivat aiemmin opiskelleet, millä menetelmillä oli työskennelty, millaisia oppimistehtäviä oli tehty ja miten palautetta oli annettu, voitiin hyödyntää opintojen seuraavaa vaihetta suunniteltaessa. Kunkin lähiopetuskerran lopussa kerätty sanallinen palaute otettiin huomioon, ja se tuotiin opiskelijaryhmään yhteiseen keskusteluun.

Varasimme jokaisen lähiopetusjakson alkuun lyhyen hetken, noin 10–20 minuuttia, jolloin olimme yhdessä opiskelijoiden kanssa aloittamassa jaksoa. Näissä aloituksissa jokaisella oli käytössään samanpituisen, lyhyt puheenvuoro. Tilanteet toteutettiin erilaisin toiminnallisien menetelmin siten, että kukin opiskelija voi soveltaa vastaavia menetelmiä omassa ohjaustyössään myöhemmin. Kun opiskelija toi näissä aloitustilanteissa jotain ”yhteiseen pöytään”, hänen oli saamamme palautteen mukaan entistä helpompi osallistua keskusteluun myös muissa opetustilanteissa. (ks. kierrosmenettelyt Nummenmaa–Lautamatti 2004). Yhteisen hetken tavoitteena oli myös tietoinen siirtyminen oppimistilanteeseen ja opiskeltavaan teemaan.

Vastuuopettajina kannustimme opiskelijoita prosessoimaan oppimistaan koko opiskeluvuoden ajan ja kokoamaan materiaalia omaan portfolioonsa. Opintojen alkuvaiheessa aloitettujen kehittämistöiden ohjaaminen yhdessä parin muun opettajan kanssa kuului vastuuopettajien tehtäviin. Vastasimme myös verkko-oppimisympäristön (WebCT) hyödyntämisestä oppimisen tukena koko opiskelun ajan.

Ennakkotehtävä auttoi orientoitumaan opintoihin

Opiskelijat orientoituivat opintoihin ennakkotehtävän avulla. Toivoimme, että opiskelija perehtyy opintojen tavoitteisiin ja opetussuunnitelmaan ja vastaa sen jälkeen oman kokemuksensa perusteella kolmeen hänelle asetettuun kysymykseen. Kysymykset olivat:

- Miten opettaminen ja ohjaaminen toteutuvat työssäsi/työyhteisössäsi tällä hetkellä?
- Mitä haasteita tämän päivän asiakastyö tuo opettamiselle ja ohjaamiselle?
- Miten kehittäisit opettamista ja ohjaamista oman työskentelysi ja työyhteisösi näkökulmasta nykyistä paremmaksi?

Opiskelija voi halutessaan laatia itselleen myös neljännen kysymyksen ja vastata siihen. Monet kysyivät itseltään, kuka on asiakas ja millaista ohjausta hän on hakemassa. Muutama opiskelija pohti lisäksi opettamisen ja ohjaamisen eroja.

Ennakkotehtävä palautettiin vastuuopettajille sähköpostitse ennen opintojen alkua. Saimme näin arvokasta tietoa sekä opiskelijoiden ohjaukseen liittyvistä ajatuksista että heidän tekstintuottamis- ja atk-taidoistaan. Sisällöllisesti käsitelimme tehtävää opiskelijoiden kanssa ensimmäisten lähiopetuspäivien aikana. Analysoimme vastaukset SWOT-analyysin avulla. SWOT-analyysi (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) on menetelmä, jonka tuloksia voidaan hyödyntää muun muassa jonkun asian, idean tai ehdotuksen tunnistamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Vastauksista keskusteltiin pohtimalla, miten ohjaustyöhön liittyviä

- vahvuuksia voidaan kehittää
- heikkouksia voidaan poistaa
- mahdollisuuksia voidaan hyödyntää
- uhkia voidaan torjua (Kouluttajan työkalupakki 2003.)

Opiskelijapalaute ennakkotehtävästä ja sen yhteisestä käsittelystä oli myönteistä:

Mukava aloitus, tuntuu, että on tullut oppimaan asioita eikä vain lukemaan niitä kirjoista ja suorittamaan tenttejä, epäluulo karisi pois.

Oma työkalupakki on täydentynyt mukavasti.

Olen yllättynyt positiivisesti, ettei opiskelu ole koulumaista vaan yhdessä oppimista, tulee miettineeksi asioita uusilta kannoilta.

SWOT-analyysi valittiin tehtävän yhteisen käsittelyn jäsentäjäksi siksi, että samalla voitiin ohjeistaa opiskelijoita sen käyttöön kehittämistyön aloitusvaiheessa. Näin menetellen saatiin kehittämistyön tekeminen viireille jo opintojen alkuvaiheessa.

Opintojen aloitus sitoutti asiaan ja ihmisiin

Ensimmäisten lähiopiskelupäivien aikana pyrittiin luomaan opiskelijoille mahdollisimman realistinen näkemys opinnoista kokonaisuutena ja niiden vaatimasta työstä. Tämä tarkoitti keskeisten opiskeltavien sisältöjen, työskentelytapojen ja opintojen aikataulutuksen esittelyä opiske-

lijoille, keskustelua ja yhteisiä sopimuksia käytännöistä. Päivien aikana perehdyttiin myös verkko-opiskeluun ja WebCT-oppimisalustaan. Opiskelijapalautteen mukaan

opintojen alussa tuli tunne, että kokonaisuus on hyvin suunniteltu ja tietoa syvennetään koko ajan.

Nämä päivät ovat vähän raottaneet ovea eikä mikään tunnu mahdottomalta: vuodesta on tulossa antoisa mutta samalla työteliäs.

Tekstien avulla tultiin tutuiksi

Opiskeltavien sisältöjen ja yhteisten pelisääntöjen käsittelyn lisäksi koimme tärkeäksi tukea oppimisyhteisön muodostumista. On olemassa paljon erilaisia tapoja rakentaa opiskelijoiden välille sellaista ilmapiiriä, joka houkuttelee heitä jakamaan ajatuksiaan ja kokemuksiaan toisille. Valitsimme yhdeksi yhteisöllisyyden tukemisen menetelmäksi tekstin kirjoittamisen. Pyysimme opiskelijoita kirjoittamaan tekstin, jossa he kuvailevat jonkin opettamiseen tai ohjaamiseen liittyvän tilanteen, joka oli herättänyt heissä tunteita ja ollut heille merkityksellinen. Mikäli opiskelijat halusivat, he saattoivat kirjoittaa useammastakin tilanteesta. Kirjoittamiseen käytettiin aikaa noin 30 minuuttia.

Opiskelijat kirjoittivat tilanteista, joissa itse olivat olleet ohjaajina tai ohjattavina. Teksteissä kerrottiin onnistuneista ohjaustilanteista mutta tuotiin rohkeasti esille myös epäonnistumisen kokemuksia. Jotkut kuvatut tilanteet olivat tapahtuneet hiljattain, osa kirjoitti vuosien takaisista tapahtumista.

Kirjoittamisen jälkeen teksti joko luettiin tai tilanne kerrottiin tekstin pohjalta kaikille. Oli mielenkiintoista huomata, miten opiskelijat kommentoivat spontaanisti toistensa tekstejä ja tekivät tarkentavia kysymyksiä toisilleen. Tilanteessa konkretisoituivat myös ne tunteet, joita tilanteissa oli koettu. Tekstien jakamisen kautta ryhmään näytti syntyvän hetkellinen läheisyyden tunne. Opiskelijapalautteen mukaan ”*tuntui siltä kuin olisimme tunteneet toisemme jo pitkään*”.

Kokemusten jakamisella ryhmään luotiin sellainen ilmapiiri, että ryhmässä voi kertoa myös epäonnistumisia ja tuoda esiin arkojakin asioita. Tekstit kiinnostivat, ja niiden avulla päästiin myös opiskeltavien erikoistumisopintojen ytimeen: opettamiseen ja ohjaamiseen.

Kun tilanteet oli kerrottu, hakeuduttiin sen ihmisen luo, jonka kertomus erityisesti kiinnosti tai kosketti itseä. Opiskelijat muodostivat pieniä rypäitä, joista muodostettiin opintojen aikaiset pienryhmät. Pienryhmien tehtävänä oli pitää ryhmän jäsenistä huolta opintojen ajan,

esimerkiksi silloin, kun opiskelija joutui olemaan poissa lähiopetuksesta. Opiskelijat antoivat palautetta opintojen aloituksesta seuraavasti:

On ollut positiivinen yllätys, että toisiin tutustumiseen on käytetty aikaa, luovuuttakin.

Ensimmäisenä päivänä koin pientä jännitystä siitä, kuinka tulen selviämään tulevasta vuodesta, kuinka tutustun uusiin ja ventovieraisiin ihmisiin. Tänään toisena opiskelupäivänä olo on aivan toisenlainen.

Usein ajatellaan, että aikuisopiskelijat ovat itseohjautuvia ja tutustumisen opintojen alussa käy helposti itsestään. Saamamme palautteen mukaan opintojen alussa käynnistetty sitoutuminen sekä opittavaan asiaan että kanssoppijoihin motivoi ja innosti. Kun toiset opiskelijat ja myös opettajat tulivat tutuiksi, oli apua helppo pyytää silloin, kun sitä tarvitsi. ”Oppimisen kanssa ei tarvinnut olla yksin”, kuten yksi opiskelija palautteessaan kirjoitti.

Tutustumista jatkettiin etäjakson aikana oman osaamisen esittelyllä. Opiskelijaryhmälle perustettiin WebCT-alustalle oma foorumi, joka toimi oppimis-, tiedonvälitys- ja keskustelukanavana opintojen ajan. Koska verkko-opiskelu oli lähes kaikille uutta, opiskelijoiden ensimmäinen tehtävä foorumissa oli esitellä vapaamuotoisesti itsensä ja osaamisensa ja samalla harjoitella kirjoittamista verkkoon.

Etä- ja lähijaksoilla opittiin yhdessä ja yksin

Opinnot rakentuivat vuorotellen kahden päivän lähiopiskelujaksoista ja noin neljän viikon etäopiskelujaksoista. Opinnot toteutettiin siten, että opiskelijat voivat keskittyä tiettyyn aiheeseen kerrallaan. Etäjaksoilla opiskelijat tekivät välitehtäviä: he orientoituivat uuteen opintojaksoon (orientoiva tehtävä) ja syvensivät jo oppimaansa (syventävä tehtävä).

Lähiopetuspäivien ohjelma rakennettiin siten, että vastuuolettajien pitämän yhteisen aloituksen jälkeen käsiteltiin ensiksi yhdessä syventävien opintojen tehtävä ja samalla päätettiin kyseinen opintojakso. Sitten siirryttiin uuden opintojakson teemaan työstämällä erilaisin yhteisöllisin menetelmin orientoivan tehtävän synnyttämiä ajatuksia sekä syventämällä ja rikastuttamalla osaamista keskustelevien luentojen avulla. Lähiopetuspäivät lopetettiin etäjakson tehtävien ohjeistamiseen ja opiskelijoiden antamaan kirjalliseen vapaamuotoiseen palautteeseen. Palautetta käsiteltiin seuraavan lähiopetuskerran alussa, tai kooste siitä laitettiin luettavaksi ja kommentoitavaksi verkkoon opiskelijaryhmän oppimisalustalle.

Orientoivat tehtävät houkuttelivat opiskelijan oman äänen esiin

Orientoivien tehtävien tavoitteena oli houkutella esiin opiskelijan tiedot, taidot, kokemukset, näkemykset ja tulkinnat kustakin opintojaksosta eli lähteä liikkeelle oppijan arkikäsityksistä. Niiden ilmaiseminen omalla äänellä (autenttisuus, ks. Aarnio–Enqvist 2004) pohtivasti arvioiden oli tärkeä asia oppimisprosessissa. Näin menetellen oppimiselle luotiin pohja, joka tutkivan oppimisen (ks. Hakkarainen ym. 2004) mukaan motivoi opiskelijoita ja auttaa heitä ymmärtämään paremmin opiskeltavien asioiden merkityksen ja soveltamaan oppimaansa myös oppimistilanteiden ulkopuolella. Opiskelijapalautteen mukaan

orientoivat tehtävät vaikuttavat sopivilta, ajatuksia herätellään tulevaa lähijaksoa ja syventävää osiota varten, mutta ei vaadita kohtuuttomasti aikaa tehtävän tekoon.

Orientoivana tehtävänä oli esimerkiksi hahmotella ohjausprosessin toteuttamiseen ja arviointiin liittyviä tekijöitä miellekartan (mind map) avulla. Miellekartta oli hyvä tapa jäsentää olemassa olevaa tietoa, ja se auttoi tarkastelemaan opittavaa asiaa eri näkökulmista.

Syventävien tehtävien avulla opittiin uutta

Syventävien tehtävien tavoitteena oli, että kukin opiskelija peilaa lähiopetuksessa yleisellä tasolla käsitellyjä asioita omaan ohjaustyöhönsä. Tämä tapahtui case-menetelmää käyttäen, eli opiskelija valitsi jonkin työhönsä liittyvän tapauskuvauksen, johon hän sovelsi opiskeltavaa teemaa.

Tehtävien tekeminen vaati perehtymistä uusimpaan kirjallisuuteen ja tutkimuksiin. Niiden lisäksi uutta tietoa etsittiin haastattelemalla omaan työyhteisöön kuuluvia ja muita asiantuntijoita. Opiskelijat hyödynsivät toisiaan osaamisensa kehittämisessä vieraillemalla toistensa työpaikoilla ja seuraamalla kyseisessä paikassa tapahtuvaa ohjaustyötä. Uusia oivalluksia tehtiin myös analysoimalla omaa toimintaa.

Lähiopetuksessa etsittiin uusia näkökulmia

Lähiopetuksessa oli tärkeää dialogisuus. Oppimisilmapiiri pyrittiin tekemään sellaiseksi, jossa kaikkien mielipiteitä pidettiin tärkeinä ja asioita uskallettiin sanoa ääneen. Kokemuksemme on, että asioiden yhteinen pohtiminen, hämmästyminen ja ihmettely loivat turvallisen ilmapiirin ja

hyvät edellytykset avoimelle dialogille ja erilaisten näkökulmien esiintuomiselle. Mönkkösen (2002) mukaan auttamisessa ei tule pyrkiä vain yhteisymmärrykseen ja minimoimaan ristiriitatilanteita vaan käynnistämään erilaisia näkökohtia kohtaamaan toisensa. Uusia näkökulmia syntyy vain eri äänien vuoropuhelussa. Sama pätee mielestämme myös opettamiseen, onhan oppimisessakin aina kysymys uuden kohtaamisesta ja omakohtaisesta mutta myös yhdessä tapahtuvasta reflektoinnista.

Opetuksessa ei haluttu unohtaa myöskään iloa ja huumoria. Muutama opiskelija kommentoikin lähiopetusta sanomalla, että

on kiva, että huumoria ei unohdeta, ei otsa rypyssä opiskelua.

Lisäksi sanottiin, että

opetus on mukavan dialogista, ei vain tiedon kaatamista päähän/kirjoittamista paperille.

...tuntuu, että kaikki uskaltavat sanoa omia näkemyksiään ja kokemuksiaan, taitaapa olla jo syntynyt yhteistyömahdollisuksiakin eri työpaikkojen välille.

Periaatteenamme oli, että oppimistehtävien tavoitteena oli ensisijaisesti kehittää opiskelijan omaa asiantuntijuutta, mutta myös muitten ryhmäläisten oppimista. Siksi lähiopetuksessa kunkin opiskelijan osaaminen ja asiantuntemus tuotiin etätehtävien yhteisen käsittelyn ja vertaisarvioinnin avulla koko oppimisyhteisön käyttöön. Vertaisarviointi oli opiskelijoille opettajilta saadun palautteen rinnalla tärkeä. Opiskelijapalautteen mukaan

oli mukava, että eri tavoin puretaan tehtäviä, niistä oppii ja samalla oppii uusia menetelmiä, esim. learning café, omaan työhön.

...tutustuminen muiden tekemiin tehtäviin auttaa, se tuo ahaa-elämyksiä ja auttaa refleктоimaan myös omaa tuotosta.

Yksi opiskelija vertasi tehtävien käsittelytapaa ravintolan seisovaan pöytään. Kuvauksesta käy hyvin ilmi se, miten opiskelijoiden moniammatillisuus tuli voimavaraksi ja yhteisen opiskelun rikastuttajaksi ryhmässä. Opiskelija kirjoitti, että

tehtävät tuodaan yhteiseen pöytään jaettaviksi eli ei tehdä vain opettajille luettavaksi. Yhteisestä pöydästä voi ottaa mukaansa itselle sopivimpia juttuja, kaikkea ei tarvitse edes maistaa. Mutta jos maistaa itselle uutta ja erilaista, voi kenties ihastua juuri siihen. Voi löytää vaihtoehtoja, joita ei ole tullut edes

ajatelleeksi! Jokainen tuo erilaisia juttuja, siis oman koulutustaustan ja omien työtehtävien näkökulmasta tarkasteltuna, ja siksi saadaan aikaiseksi monipuolinen yhteinen pöytä, uutta näkökulmaa asioihin.

Verkko mahdollisti yhteyden etäjaksojen aikana

Opiskelun tukena käytettiin verkko-oppimisympäristöä (WebCT). Opiskelijaryhmälle perustettiin verkkoon oma foorumi, joka toimi tiedonvälitys- ja keskustelukanavana opintojen ajan. Verkon kautta opiskelijan oli helppo saada apua kysymällä asioita toisilta opiskelijoilta tai vastuupettajilta. Vastaukset hyödyttivät usein muitakin kuin kysyjää itseään. Verkossa opiskelija voi tarjota apuaan toisille ja ideoida esim. valinnais-ten opintojen suorittamista yhdessä toisten kanssa.

Verkosta löytyivät mm. yhdessä tehdyt opiskeluun liittyvät sopimukset, lähiopetuspäivät ja niiden ohjelmat, tehtävien palautuspäivät, erillinen tila ideoida omaa kehittämistyötä ja kommentoida toisten töitä. Verkkoon vietiin myös koosteet opiskelijoiden lähiopetuspäivien yhteydessä antamista palautteista. Opiskelijoiden mielestä

verkko turvasi sen, että tieto kulki ja saavutti kaikki, teki asioista jotenkin avoimempia

verkossa sain nopeasti apua, auttaja voi olla kuka tahansa ryhmäläisistä.

Sen lisäksi, että verkkoa käytettiin opiskelun tukena, opiskelijat opiskelivat yhden opintojakson (dialoginen työskentelytapa) verkossa. Opiskelijoiden pyynnöstä verkkoon luotiin foorumi, jonne opiskelijat palauttivat valmiit kehittämistyöt toistensa hyödynnettäväksi.

Opintojen lopetusvaihe kokosi opitun

Opiskelijat prosessoivat oppimistaan ja kokosivat materiaalia omaan portfolioonsa koko opiskeluvuoden ajan. Opintojen loppuvaiheessa portfolio viimeisteltiin ja esiteltiin omassa opiskelijaryhmässä. Portfolion avulla oma oppiminen ja kehittyminen tehtiin näkyväksi.

Opintoihin kuului työelämäläheinen kehittämistyö. Lähes kaikki opiskelijat tekivät työn omalle työpaikalleen, ja siksi töitä ohjasi myös työelämän edustaja(t). Useita töitä kommentoivat myös muut työpaikkaan tai sen yhteistyötahoihin kuuluvat henkilöt. Valmis kehittämistyö esiteltiin opintojen lopussa työpaikkojen lisäksi omassa opiskelijaryh-

mässä. Lisäksi opiskelijat valitsivat yhden työn esiteltäväksi Studia Generalia -tilaisuudessa.

Studia Generalia -tilaisuus järjestetään kaksi kertaa vuodessa ja siellä esitellään kustakin opintonsa päättävästä ryhmästä yksi kehittämistyö. Tilaisuuteen voivat osallistua erikoistumisopinnot päättävien opiskelijoiden lisäksi muut opiskelijat, työelämäedustajat ja opettajat.

Opintojen lopussa opiskelijat antoivat palautetta opinnoista sähköisen arviointilomakkeen avulla. Opinnot päättyivät yhteiseen juhlaan, jonka sisältö rakentui yhteisöllisesti.

Työelämän ehdotuksesta opintojen aikana saavutettu osaaminen esiteltiin laajemmin työyhteisöjen edustajille heidän kanssaan yhteistyössä järjestetyssä koulutusiltapäivässä. Näin tehtiin koulutuksen ja työelämän välistä yhteistyötä näkyväksi, ja tilaisuus toimi myös erikoistumisopintojen markkinointikanavana.

Kohti dialogista opettajuutta

Osallistuminen erikoistumisopintojen kehittämiseen ja työskentely *Opettamisen ja ohjaamisen* erikoistumisopinnoissa antoi meille mahdollisuuden opetella yhdessä toisten opettajien ja opiskelijoiden kanssa dialogista työskentelytapaa. Se sopii kokemuksemme mukaan hyvin aikuisopettajuuteen, koska siinä korostuu hierarkkisten suhteiden sijasta kumppanuus. Kumppanuus näkyi parhaimmillaan luottamuksen ja kunnioituksen lisääntymisenä mutta myös mahdollisuutena olla eri mieltä asioista.

Vastuuopettajaparina opimme arvostamaan toistemme keskeneräisyyttä ja kiinnostuimme yhä enemmän tunteiden merkityksestä aikuisten oppimisessa. Opintojen toteuttamisessa oli tärkeää sisältö, struktuuri ja avoin, huumorilla höystetty ilmapiiri. Erityisesti muistamme erään opiskelijan palautteen, jossa kysyttiin: ”Nauravatkohan muut opiskelijaryhmät yhtä paljon kuin me?” Huumorin käyttö oli usein hyvä oppimisen virittäjä.

Opettamisen ja ohjaamisen erikoistumisopinnot saavat jatkossa Korkeakoulujen erikoistumisopintolautakunnan suosituksesta nimen *Ohjaaminen asiakastyössä*.

Lähteet

- Aarnio, H. 1999: Dialogia etsimässä. Acta Universitatis Tamperensis 676. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Aarnio, H. – Enqvist, J. 2004: DIANA-projekti 2002–2003. Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Boud, D. – Feletti, G. 1999: Ongelmalähtöinen oppiminen – Uusi tapa oppia. Helsinki: Terra cognita.
- Dewey, J. 1933: How we think. London: D.C. Heath.
- Hakkarainen, K. – Lonka, K. – Lipponen, L. 2004: Tutkiva oppiminen: järki, kulttuuri ja tunteet oppimisen sytyttäjinä. 6. Uud. painos. Helsinki: WSOY.
- Heikkilä, J. – Heikkilä, K. 2001: Dialogi – avain innovatiivisuuteen. Helsinki: WSOY.
- Isaacs, W. 2001: Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito. Helsinki: Kauppakaari.
- Jackson, P. W. 2002: John Dewey and the philosopher's task. New York: Teachers Collage Press.
- Järvinen, A. – Koivisto, T. – Poikela, E. 2000: Oppiminen työssä ja työyhteisössä. Helsinki: WSOY.
- Kolb, D. 1984: Experiential learning as the source of learning and development. New Jersey: Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Kouluttajan työkalupakki: kättä pitempää päihdekoulutuksen kehittämiseen 2003. Helsinki: A-klinikkasäätiö.
- Mezirow, J. 1995: Uudistuva oppiminen – Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Miettinen, R. 2000: Konstruktiivinen oppimisenäkemys ja esineellinen toiminta. Aikuiskasvatus 4/2000. 276–292.
- Murto, K. 2000: Näkökohtia yhteisölliseen oppimiseen ja oppimaan oppimiseen. Aikuiskasvatus 2/2000. 145–150.
- Mönkkönen, K. 2002: Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopio: Kuopin yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 94.

- Nummenmaa, A. R. – Lautamatti, L. 2004: Ohjaajana opinnäytetöiden työprosesseissa. Tampere: Tampere University Press.
- Seikkula, J. – Arnkil, T. E. 2005: Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Tammi.
- Seppänen-Järvelä, R. 2003: Prosessiarviointi kehittämissuorituksissa. Opas käytäntöihin. Stakes 1/2003.
- Vesterinen P. 2001: Projektioiskelu ja -oppiminen ammattikorkeakoulussa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 189. Jyväskylä: Jyväskylän University Printing House.
- Von Kotze, A. – Cooper, L. 2000: Exploring the transformative potential of project-based learning in university adult education. Studies in the education of adults 32 (2). 1–16.

Verkkajulkaisut

- Koivumäki, L. 2002: Projektioiskelu ammattikorkeakoulun opiskelijoiden ja työelämän edustajien kokemana. Licensiaatintutkimus. Tampereen yliopisto.
Verkkajulkaisuosoite: <http://tutkielmat.uta.fi>
- Koivumäki, L. – Lautala, K. 2005: Erikoistumisopinon arviointilomake, avoin touko- ja joulukuun osioissa: <https://elomake.stadia.fi/lomakkeet/302/lomake.html>

Julkaisemattomat:

- Pitkänen, L. 2006. Opettaminen ja ohjaaminen -erikoistumisopinon opiskelija.